

Ahti Saarenpää

Oikeuden arvokkuus ja irvokkuus

Bodominjärven surmatöiden uusi tutkinta ja lopulta oikeudenkäynti muodostivat pitkän julkisuusprosessin. Esitutkinta- ja syyteharkintavaihe veivät siitä suurimman osan. Lopputuloksena oli syytteiden hylkääminen. Mediassa prosessi jatkuu. Syytetyn nimi ja kuva jatkavat ilmeisen loputonta taivallustaan ihmisten näkyvillä ja mielissä. Oikeudellisesti kysymys oli yksinkertaisesta asiasta. Yhteiskunnallisesti asia ei ollut merkittävä. Sellaiseksi se olisi muuttunut, jos uuden DNA-teknologian hyödyntäminen olisi johtanut jutun tutkijoiden toivomaan tulokseen. Nyt näin ei käynyt. Arvioitaessa Bodom-jutun julkisuusvaikutuksia kaiken lähtökohtana on kysymys siitä, miltä oikeus näyttää: arvokkaalta vai irvokkaalta.

Kysymys siitä, miltä oikeus näyttää, liitetään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen. Sellaisena se on tärkeä uusi oikeusvaltioon liittyvä kysymys. Oikeudenkäynneille täytyy löytyä ihmisoikeustasoiset, hyväksyttävät säännöt, ja niiden tulee myös toimia. Menettelyvirheisiin ottaa viime kädessä kantaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Mutta se, miltä oikeus näyttää, on laajempikin kysymys: oikeudenkäynnit ovat vain lyhytkestoinen osa oikeuden toteutumista. Oikeusvaltiota rakennetaan ensi sijassa muin keinoin kuin oikeutta tuomioistuimissa käyden, vaikka joskus niinkin on tehtävä.

Yksi järjestäytyneen yhteiskunnan perusolettama on, että kansalaisten on tunnettava laki. Oikeudellisesti puhutaan lain tuntemisen periaatteesta. Jokaisen kansalaisen tulisi saada laista luotettavaa tietoa. Alkukantaisessa, vähän säännellyssä yhteiskunnassa lain tuntemisen vaatimukseen oli luontevaa kytkeä sanktioita ja niitä toteavia oikeudenkäyntejä. Vähät periaatteet ja säännöt oli helppo tuntea. Ne olivat samalla kertaa sekä sosiaalisia että oikeudellisia sääntöjä. Oikeudellistuneessa demokratiassa tilanne on toinen. Kun säännöksiä ja sääntöjen määrää lisääntyy, on usein vaikea havaita, todeta tai tulkita täsmällisesti, mikä kulloinkin on oikein. Samaan aikaan muiden oikeudet rajoittavat yhä useammin meidän oikeuksiamme. Elämme moninaisten epävarmojen oikeuksien ristitulella, eikä pelkän lakitekstin lukeminen läheskään aina auta.

Tässä tilanteessa on perusteltua tarkastella oikeutta myös viestintänä. Tämä on oikeudellisia informaatioprosesseja tutkivan *oikeusinformatiikan* yksi keskeinen lähtökohta (esim. Saarenpää 2005). Oikeus on tavanomaista tärkeämpää viestintää, ja sitä on arvioitava kokonaisuutena alusta loppuun. Matka lakien synnystä päätösten tekijöihin sekä täytäntöönpanoon on pitkä ja monipolvinen. Yksikin viestinnän häiriötekijä – esimerkiksi asianosaisen nimi ja kuva väärässä paikassa – voi vinouttaa pahoin kuvaa oikeusvaltiosta. Oikeus näyttää silloin toiselta, kuin sen tulisi näyttää.

Tarvitsemme viestintää oikeudesta

Koska lait on tunnettava, tulee jokaisen saada niistä luotettavaa tietoa. Meillä on oikeus tietoon, myös oikeudelliseen tietoon, mutta tämä on käytännössä ongelma. Viime vuosisadan alkupuolelle saakka asiaa koettiin hoitaa arvokkaasti, mutta tässä ei onnistuttu kovin tehokkaasti, koska tieto uusista laeista julistettiin sanan kuulijoille saarnastuolista. Moni syntisäkki jäi tietoa vaille. Asia ei hoitunut paljon paremmin painetun asetuskokoelmankaan avulla. Se oli välttämätöntä täsmäviestintää viranomaisille ja asiantuntijoille, sillä muut säädöskokoelman käyttäjät olivat harvassa.

Nyt tilanne on toinen, koska informaatioinfrastruktuuri on muuttunut ja tietoa on yhä enemmän sähköisessä muodossa. Esimerkiksi ministeriöt tiedottavat vuodenvaihteen uudesta lainsäädännöstä verkkosivuillaan tehokkaasti. Lisäksi oikeudellinen tietopankki Finlex (www.finlex.fi) antaa ilmaiseksi tietoa niin lainsäädännöstä kuin oikeuskäytännöstäkin. Oikeuden kohtauspaikka on siirtymässä paperilta ja sanomalehtien sivuilta tietoverkkoihin.

Uudehkoa on myös viranomaisten viestintävelvollisuus. Viranomaisilla on oltava viestintäsuunnitelmat, eivätkä tuomioistuimet tässä suhteessa poikkea muista viranomaisista. Viestinnän suunnittelun velvollisuudesta säädetään asetuksessa, joka koskee viranomaisten toiminnan julkisuutta ja hyvää tiedonhallintapaa. Selkeämpää olisi kuitenkin ollut tuoda viestintäsuunnitelman käsite näkyville jo julkisuuslakiin. Siinä määrin tärkeästä asiasta on kysymys.

Kolmas tärkeä muutos on viranomaisen neuvontavelvollisuus. Vaikka neuvontaa on saatu vuosien ajan ja siitä säädettiin jo hallintomenettelylaissa, vasta hallintolain mukainen nimenomainen neuvontavelvollisuus on lopulta nostanut neuvonnan keskeiseksi osaksi viranomaisen velvollisuuksia. Tämäkin on osa viestintää oikeudesta.

Tietovarantojen ja niiden tavoitettavuuden kehitys sekä viranomaisen viestintään ja neuvontaan liittyvät velvollisuudet ovat erimittaisia mutta yhden-suuntaisia askeleita kohti parempaa tiedollista ympäristöä. Mahdollisuu-temme tuntee laki ja tietää, mikä kulloinkin on oikein, sekä mahdollisuu-temme ymmärtää oikeudellista uutisointia paranevat.

Yksityisyys perusoikeutena

Tuomioistuinten ratkaisut kertovat siitä, miten säännöksiä sovelletaan. Tämä on tärkeä osa demokraattisen oikeusvaltion avoimuutta. Jos säännösten soveltaminen jää näkymättömiin, demokratia on vaarassa, ja tieto siitä, mikä on oikein, niukentuu. Tästä näkökulmasta esimerkiksi välimiesmenettely on – ja sovittelu voi olla – avoimuudelle vastakkainen ilmiö, koska oikeus jää osin näkymättömiin.

Tieto säännön soveltamisesta ja tieto siitä, kenen jutusta on kysymys, ovat eri asioita. Niinpä korkein oikeus on pitkään julkaissut rikosasioiden ennakkoratkaisunsa ilman asianosaisten nimiä. Siviiliasioissa tietosuojaperiaatteiden edellyttämä anonyymiyys on uutta, eikä se näytä täysin vieläkään toteutuneen. Äskettäin korkein oikeus julkisti testamenttiasiaassa henkilönimet (KKO:2005:124). Ne eivät kuulu ennakkoratkaisuun muutoin kuin asianosaisten suostumuksella.

Toisinaan näkee etenkin toimittajien esittävän, että rikos ei ole yksityisasia eikä se kuulu yksityisyyteen. Näkemys on kovin yksioikoinen. Myös rikos on yksityisasia, sillä tieto rikoksesta on henkilötietolain mukaan arkaluonteinen tieto. Yksityisyyden raja ei ratkea hyvän ja pahan välisen rajanvedon mukaan. EU:n henkilötietodirektiivissä edellytetään, että täydellistä rikosrekisteriä tulee ylläpitää viranomaisen valvonnassa. Se ei ole median eikä markkinoiden asia.

Oikeusvaltiossa yksilön oikeudellisen aseman lähtökohtana on oikeus olla yksin, ellei yksilö toisin halua tai toisin määrätä. Tämä perustuu itsemääräämisoikeuteen. Me emme ole yhteiskuntaa emmekä mediaa varten. Yhteiskunta on meitä varten. Yksityisyyden suojan lainsäädännöllinen kehitys on näkyvä osa demokraattisen oikeusvaltion kehitystä. Vuoden 1995 perusoikeusuudistus merkitsi paljon: oikeudesta yksityisyyteen tuli perusoikeus. Laissa tosin käytetään ilmaisua yksityiselämän suoja. Yläkäsite on kuitenkin yksityisyys.

Lain mukaan yksityisyys kuitenkin avautuu osittain, kun on tapahtunut rikos. Avautumista tarvitaan esitutkintaa, pakkokeinoja, syyttämistä, tuo-

mitsemistä ja mahdollisen tuomion sekä korvausten täytäntöönpanoa varten. Tämä on luonnollista ja välttämätöntä. Mutta kun rangaistus on sovitettu, yksityisyys suojaa meitä jälleen. Identiteettimme ei ole kaikkien kokemusten ja ominaisuuksien summa. Ihmistä ei normaalisti ole lupa leimata kielteisillä tiedoin, vaikka mieli tekisi ja tieto myisi hyvin. Tämä on jo vanhastaan tuttu oikeusperiaate. Kun yksittäisen ihmisen nimi tai kuva liitetään rikokseen tai rikosepäilyyn, on aina kysymys perusoikeuksiin liittyvästä asiasta. Tuossa asiassa ei ole lupa mestaroida yksin julkisuusperiaatteella ja sananvapaudella.

Yksilö joukkoviestinnässä

Joku saattaa muistuttaa, että henkilötietolaki ei koske joukkoviestintää. Jos lukee henkilötietolakia, saattaa todella saada kuvan, että median toiminta jää lain soveltamisalan ulkopuolelle. Myös tietosuojavaltuutetun toimivalta ulottuu lähinnä vain median tietoturvaratkaisujen valvontaan. Kuitenkin henkilötietolain tavoitteet ja määritelmät koskevat yksiselitteisesti myös mediaa. Vain oma yksityinen henkilötietojen käsittely henkilökohtaisiin tarkoituksiimme sulkeutuu täysin lain ulkopuolelle.

Henkilötietodirektiivi puolestaan ottaa kantaa yksityisyyden ja sananvapauden suhteeseen. Direktiivin yhdeksäs artikla asettaa muista yhteyksistä tutun välttämättömyysvaatimuksen. Yksityisyydestä voidaan poiketa vain, jos se on välttämätöntä ilmaisuvapauden toteuttamiseksi. Tämä pätee yhtä lailla rikoksia koskevien henkilötietojen käsittelyyn.

Meillä välttämättömyyden sääntelyä edustaa ennen kaikkea rikoslain niin sanottu intimizeettisuoja säännös (RL 24:8). Jo 1970-luvulla käyttöön otettu ja vuonna 2000 uudistettu säännös koskee yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen ja kuvan hyödyntämistä joukkoviestinnässä. Nimitys intimizeettisuoja on sinänsä virheellinen. Onhan intiimiä sanan varsinaisessa merkityksessä vain se, mitä muut eivät voi tietää. Säännös kuitenkin koskee asioita, jotka tiedetään, mutta joita ei ole lupa välittää eteenpäin joukkoviestinnässä tai muutoin yleisesti. Tuon informaation sellainen käyttö, joka on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, on rangaistavaa. Poikkeuksen muodostavat julkisuuden henkilöt, joiden kohdalla median vapaus on jonkin verran laveampaa, mutta rajoitettua silloinkin. Myös julkisuuden henkilöllä pitää olla suojattu yksityiselämä. Suojaa kaventavat virkamiehille asetetut käyttäytymisvelvollisuudet.

Usein sanotaan, että intimiteettisuoja säännös rajoittaa sananvapautta ja että yksityisyys ja sananvapaus ovat vastakkaisia perusoikeuksia. Kumpaankin ilmaisuun sisältyy kategoriaerhe. Yksityisyys ei rajoita sananvapautta, vaan sananvapaus, erityisesti median toiminta, rajoittaa yksityisyyttä. Demokraattisessa oikeusvaltiossa lähtökohtana on – kuten perustuslaki selkeästi osoittaa – yksilön oikeuksien suojaaminen. Yksityisyys yksilön oikeutena on *välitön perusoikeus*, sananvapaus median hyödyntämänä *välillinen perusoikeus*. Oleellista on, että perusoikeuksia ei ole lupa asettaa vastakkain, vaan ne tulee sovittaa yhteen perustellusti.

Yhteensovittamisessa on muistettava, että kelpuutus paljastaa yksityisyyteen liittyviä asioita ei koskaan voi koskea yksilön koko yksityisyyttä, ellei hän itse ole siihen tietoisesti suostunut. Rikoksesta epäillyn tai siitä tuomitun yksityiselämä kokonaisuudessaan ei kuulu kaikille tai muutu kansakunnan omaisuudeksi. Yksityisyyden rajoittamisen tulee olla tarvimitoitettua. Tästä media erehtyy useimmiten.

Oikeudenkäyntien julkisuus ei vain mediajulkisuutta

Oikeudenkäyntien julkisuus on osa demokratian perusrakenteita. Valtiovallan kolmijako-oppi ei toimisi, jos oikeudenkäynnit olisivat enimmäkseen salaisia. Valta ja vallan kritiikki jäisivät näkymättömiin. Julkisuus ja sen tavoitteiden toteutuminen ovat kuitenkin eri asioita. Oikeudenkäynnin julkisuuden tehokas toteuttaminen on samalla tavoin abstrakti tavoite kuin kansalaisen velvollisuus tuntea laki. Se ei voi käytännössä täysin saavuttaa tavoitteitaan. Emme voi olla aina ja kaikkialla läsnä.

Yleinen hokema on, että media on oikeudenkäynnin julkisuuden tosiasiallinen toteuttaja. Tätä väärinkäsitystä toistetaan jopa uusimmassa lainvalmisteluaineistossa. Media ei kuitenkaan toteuta oikeudenkäynnin julkisuutta, vaan se hyödyntää halpaa raaka-ainetta omin tavoin ja tavoittein. Moni tärkeä asia jää, kuten norjalainen oikeussosiologi Thomas Mathiesen (2005) sattuvasti huomauttaa, eri syistä mediassa käsittelemättä. Media on valikoiva julkisuuden toteuttaja. Ei sekään voi olla kaikkialla läsnä. Olisikin outoa uskoa oikeudenkäynneistä viestiminen yksin tai voittopuolisesti median tehtäväksi. Se on keinotekoinen, viestinnän satunnaisuuksia suosiva ajatusmalli. Julkisuudesta huolehtiminen on ensisijassa julkisen vallan tehtävä. Tuomioistuinten viestintävelvollisuus ja tietoverkot antavat julkisuuden toteuttamiselle verkkoyhteiskunnassa merkittävästi uusia mahdollisuuksia. Kun tähän lisätään oikeustilastojen ja oikeusoloja koskevien kuvausten meneillään oleva

kehittäminen, saa oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttaminen uusia, entistä tehokkaampia ulottuvuuksia ilman nimiä ja kuvia.

Julkisuudesta puhuttaessa on erotettava toisistaan asiakirjajulkisuus ja tiedottaminen. Eräät tuomioistuimet ovat harjoittaneet viestintäänsä toimittamalla medialle jäljennökset ratkaisuihinsa. Se on helppoa mutta outoa toimintaa. Yksityisyys avataan massamuotoisesti medialle, ja pienille yksityisille rikosrekistereille tarjotaan pohja. Viestintävelvollisuus ei tarkoita tätä. Kantona kaskessa näyttää olevan perinteinen ajatus dokumentista ja dokumenttituotannosta. Se on sama ajatus, joka on pannut esimerkiksi kunnat huolettomasti sijoittamaan yksityisyyttä kuvaavia asiakirjojaan sellaisenaan tietoverkkoihin. Tästä ollaan onneksi jo pääsemässä.

Oikeudenkäyntejä varten ollaan kaavailemassa salassa pidettävistä asioista selosteita. Sekin on myönteistä, koska oikeuskäytäntö ei saa jäädä näkymättömiin. Paljon paremmin päästäisiin silti eteenpäin ottamalla analysoitavaksi koko asiakirjalogistiikka alusta loppuun saakka ja hyödyntämällä dokumenttijärjestelmien mahdollisuuksia tuottaa erilaisia dokumentteja eri tarkoituksiin. Se olisi nykyaikaista oikeusviestintää ja täyttäisi sekä kansalaisten että median oikeudet.

Henkirikosten uutisointi ja elämää suurempi tarina

Henkirikosten ja niiden oikeuskäsittelyn uutisointi on pieni, mutta näkyvä osa median toimintaa. Henkirikosten määrä on kokonaisuutena vähäinen, mutta uutisointi lienee näkyvää siksi, että henkirikokset herättävät tunteita kauhusta uteliaisuuteen. Samalla ne myyvät hyvin, ja kaupallisen median aikakaudella se on tärkeää. Sen, mikä todellisuudesta puuttuu, television rikossarjat korvaavat.

Suuri osa henkirikoksista on kuitenkin harmaan arkipäivän tuotteita. Alkoholi ja perheongelmat johtavat synkkiin lopputuloksiin. Niistä ei suuri kertomuksiksi juuri ole, vaikka keltainen lehdistö parhaansa tekee. Jäljelle jäävät siten poikkeukselliset ja pitkään selvittämättä olleet teot, joista tehdään kertomuksia. Niihin saadaan perinteisten uutiskriteerien edellyttämää kielteisyyttä, ja kuten Leena Mäkipää (2004) on äskettäin osoittanut, uutisoinnissa luodaan illuusio surmien kuulumisesta lukijoiden arkipäivän päällimmäisiin huolenaiheisiin.

Kun uutisointi muuttuu kertomukseksi, siirrytään helposti *oikeusnormien* tasolta *sosiaalisten normien* tasolle. Norminmuodostus tapahtuu toisenlaisin tiedoin, oletuksin, korostuksin, leimauksin ja huhuin kuin asian oikeudel-

linen käsittely. Viime kädessä yhteys itse tapahtumaan saattaa huveta liki olemattomaksi tai jopa katketa.

Bodom-jutun yhteydessä yhteys itse asiaan ei päässyt katkeamaan. Ongelmaksi muodostui pikemminkin kahden esitutinnan ja kahden oikeudenkäynnin suhde. Syylliseksikin tarjottiin monia henkilöitä. Oikeudellinen ja sosiaalinen oikeudenkäynti etenivät niin, että niiden suhde oli hämärtyä. Oikeutta käytiin katsojiin ja lukijoihin päin salissa ja sen ulkopuolella. Oli erikoista, että toimittajat ryhtyivät haastattelemaan todistajia ja asiantuntijoita. Erikoisinta oli silti se, että todistajat ja asiantuntijat ryhtyivät antamaan lausuntoja toimittajille. Siinä roolit unohtuivat, ja oikeus näytti oudolta.

Kun oikeudenkäynti salissa täydentyy oikeudenkäynnillä salin ulkopuolella, ollaan ongelmallisessa *trial by newspaper* tilanteessa. Asianosaisten asianajajat eivät sellaiseen yleensä saa osallistua muutoin kuin faktoja toteavassa tai oikaisevassa merkityksessä. Heidän sananvapauttaan rajaa hyvän asianajajatapa. Kaikille tämä ei ollut aivan selvää Bodomin yhteydessä. Jos sekä asiantuntijat että todistajat osallistuvat oikeudenkäyntiin salin ulkopuolella, oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille olennainen informaatiotasapaino häiriintyy ja tiedollinen käräjärauha kaikkoo. Yhtä lailla ongelmallista tosin on, että informaatiotasapaino on rikosasioissa usein häiriintynyt jo varhaisessa vaiheessa poliisin ja syyttäjän tiedottamisen sekä tietovuotojen vuoksi.

Oman ongelmansa muodostaa kuvaaminen salissa ja sen ulkopuolella. Uutisointi on useammin mediakertomus, johon kuuluu kuva, mutta jo kuvaaminen salin ulkopuolella on oikeudenkäyntiä tosiasiallisesti häiritsevä tekijä. Kuvaaminen salissa oikeudenkäynnin alussa on johtanut outoon tilanteeseen: myssypäiset syytetyt ja saatananpalvontaa kameran edessä kuvaileva syyttäjä ovat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin irvikuvia. Oikeuden arvokkuus vaihtuu irvokkuudeksi. Bodom-jutun yhteydessä kuvaaminen antoi oikeudelle markkinapaikan leiman. Vain urheilukilpailuista tutut aaltoliikkeit puuttuivat.

Thomas Mathiesen (2005) puhuu sattuvasti eri oikeudellisten professioiden mediastrategioista. Median kanssa pelataan, ja pelien tarkoitukset vaihtelevat. Bodom-jutussa ilmeinen pelaaja oli poliisi. Asialle, jolla oli heikko näyttö, luotiin pitkään jatkuvalla julkisuudella myönteistä mediakuvaa. Melkoinen osa mediaa otti haasteen vastaan. Syntyi elämää suurempi tarina, johon syytetty ja uhrin liitettiin nimin, kuvin, taustakertomuksin ja olettamuksin. Edes vainajien muisto ei seksiseikkaluja uumoiltaessa paljon painanut.

Lisäksi lopputuloksen uskottavuutta penättiin ihmisiltä ennen tuloksen julistamista ja sen jälkeenkin. Oikeudenkäynnistä tehtiin eräänlaista popu-

laarikulttuuria, yksi mediakertomus muiden joukossa. Kertomus ei kuitenkaan päättynyt lainvoimaiseen tuomioon, vaan nimen ja kuvan käyttö jatkui. Kun syytetyn kotoa löydetyt aseet johtivat ensimmäistä vähäisempään oikeudenkäyntiin, kuva ja nimi olivat jälleen ahkerassa käytössä. Kun syytetty haki korvauksia, keltainen lehdistö teki asiasta uutisen kertomalla *jättikokoisista* vaatimuksista. Jopa maan valtaalehti muisti vuoden lopulla kertoa syytetyn joutuneen tuomioistuimessa jatkuvan kuvaamisen kohteeksi, ja samalla julkaistiin kuva syytetystä tupakkatauolla. Aikamoinen journalistinen alisuoritus.

Parhaiten oikeudenkäyntipelissä selviytyi oikeusvaltion näkökulmasta lopulta käräjäoikeus. Se täytti viestintävelvollisuutensa julkaisemalla lyhyehkön tiedotteen, jossa olivat ratkaisun selkeät perustelut. Siltä oikeus sillä kertaa näytti. Ei oikea viestintä yksinkertaisesta asiasta muuta vaatinut.

Mutta elämää suurempien tarinoiden tekijät jatkoivat toimintaansa julkaisemalla koko tuomion nimineen ja yksityiskohtineen. Tietoverkoista näitä teoskappaleita ja muuta aineistoa löytyy edelleenkin. Syytetystä on valitettavasti tehty osa aikalaishistoriaa. Tämä menettely sekä muut vaatimukset tuomioiden julkistamisesta sellaisenaan tietoverkoissa tuovat sattuvasti mieleen vanhan jalkapuurangaistuksen. Siitä luovuttiin 1800-luvun puolivälissä.

Lopuksi

Oikeus on arvokas osa demokratiaa. Meillä tuon arvokkuuden ulkoisia muotoja ei paljon ole ylläpidetty: meiltä puuttuvat tuomareiden virkapuvut ja tuomioistuinarkkitehtuuri. Oikeuden kuvia on vähän, ja tunnetuin niistä on yksityisen kaupallisen yrityksen julkaisema lakikirja. Sitä media pitää alinomaa näkyvillä. Valitettavan usein oikeudenkäynnin päättymisen näkyy myös siten, että ryntäileville toimittajille jaetaan tuomioistuimen kansliasta tuomion kopioita. Siitä on oikeuden arvokkuus kaukana.

Jos tuomioistuimet toiminnassaan alistuvat medialle, kuten Markku Fredman (2005) on todennut, oikeuden muukin arvokkuus saattaa olla kaikoamassa. Oikeudenhoidosta tulee populaarikulttuurin ja siihen liittyvän viestinnän osa. Tällaisia piirteitä on esimerkiksi Bo Carlsson (2002) jo nähnyt ruotsalaisessa kehityksessä. Bodom-jutun seikkailu samoilla sivuilla mattien, mervien, ristomattien ja hanneleiden kanssa kertoo omaa kieltään meidänkin tilanteestamme. On helpompaa myydä kuin arvostaa ihmistä.

Oikeuden pitäisi olla yksinkertainen asia, koska muutoin emme elä demokratiassa. Yksinkertaisuuden tuottamiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan koulu-

tusta, taitoa ja laatua niin lain laadinnassa ja esillepanossa, sen soveltamisessa kuin oikeudesta viestimisessäkin.

Media toimii omien vapauksiensa mukaan ja tulkitsee niitä usein laaventavasti. On selvää, että media uutisoi oikeudesta ja oikeudenkäynneistä, ja julkisuuslainsäädäntö sekä lähdesuoja tuottavat tehokkaasti raaka-ainetta. Mutta mediajärjestelmä ei toteuta kansalaisen oikeuksia, kuten Hannu Nieminen ja Mervi Pantti (2004) kirjoittavat. Perustellun oikeudenkuvan luomiseen tarvitaan paljon muutakin. Verkkoyhteiskunnassa oikeusviestinnästä tulee viestintävelvollisuuden ja -mahdollisuuksien vuoksi entistä voimakkaammin julkisen vallan tehtävä. Samalla korostuu neljännen valtiomahdin luonnollinen, kriittinen tehtävä: havaita tehokkaasti viranomaistoiminnan ja -viestinnän vinoumia.

Maassamme on oikeustoimittajien yhdistys. Se on toisinaan näkyvästi huolissaan toimittajien toimintaedellytyksistä. On hyvä, että on yhdistys. Ja on hyvä, että ollaan huolissaan. Vielä parempi olisi, että Suomessa olisi oikeustoimittajia, jotka ovat saaneet riittävän oikeudellisen koulutuksen. Tuon tarpeen Bodom-juttukin jälleen kerran osoitti leimaamalla yksittäisen ihmisen elinikäisesti. Se, miltä oikeus yksittäisessä asiassa näyttää, riippuu edelleen paljon journalisminkin laadusta. Ensiapuna tiellä parempaan voitaisiin kokeilla ruotsalaista tapaa palkata ulkopuolinen asianajaja auttamaan toimittajaa oikeudellisten asioiden tunnistamisessa.

OTT Ahti Saarenpää on yksityisoikeuden professori Lapin yliopistossa.

Lähteet

- Carlsson, Bo (2002) Rättens trivialisering och avmystifiering. *Retfærd* 2/2002 s. 45–57.
- Fredman, Markku (2005) Oikeusjournalismi asianajajan näkökulmasta. *Journalismikritiikin vuosikirja 2005*, s. 88–96.
- Mathiesen, Thomas (2005) Rätten i Samhället. En introduktion till rättssociologin. Stockholm: Studentlitteratur.
- Mäkipää, Leena (2004) Populaari henkilörikosuutisointi – piirteistä ja kehityksestä, *Oikeus* 2004 s. 455–461.
- Nieminen, Hannu ja Pantti, Mervi (2004) Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Helsinki: Loki Kirjat.
- Saarenpää Ahti (2005) Oikeusinformatiikka. Teoksessa *Oikeusjärjestys 2000*, osa I. Lapin yliopisto.

